

İbn Miskeveyh ve Aquinas'ın Ahlâkî Görüşleri

Ethical Views of Ibn Miskawayh and Aquinas

Hamid Reza ALAVİ

Çev.:

• Merve KILIÇ^a

^aAnkara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü,
İslam Felsefesi Yüksek Lisans Öğrencisi,
Ankara, TÜRKİYE

Received: 16.12.2019

Received in revised form: 04.02.2020

Accepted: 05.02.2020

Available online: 20.08.2020

Correspondence:

Merve KILIÇ
Ankara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü,
İslam Felsefesi Yüksek Lisans Öğrencisi,
Ankara,
TÜRKİYE/TURKEY
mrveklc18@gmail.com

Bu makale, Dr. Hamid Reza Alavi'nin
Academic Journal, Volume:1, No:4 (May,
2009), pp.001-005'de yayınlanmış yazısıdır.

ÖZ İbn Miskeveyh, on birinci yüzyılın en büyük İranlı Müslüman filozoflarından birisidir. Onun özellikle ahlâk alanındaki görüşleri meşhur ve önemlidir. Buna karşılık, Thomas Aquinas on üçüncü yüzyılın büyük Hıristiyan tanrıbilimcisi (theologian) ve filozofudur. O, ahlâkla ilgili birçok meşhur ve ilginç görüşlere sahiptir. İslam ve Hıristiyan felsefesinin temsilcileri olarak, bu iki bilgine dair çalışma, felsefenin en önemli alt birimlerinden birine yani etiğe dair benzerliklerini ortaya koyacaktır. Bu makalenin amacı, dünyadaki tüm Müslüman ve Hıristiyan filozoflar için kullanışlı, bir ortak İslam ve Hıristiyan ahlâkî modelinin belirlenmesi için onların ahlâk görüşlerini çıkarmak ve açıklamaktır.

Anahtar Kelimeler: İbn Miskeveyh, Aquinas, ahlâk felsefesi, mutluluk, erdem, ahlaksızlık, kötülük

ABSTRACT Ibn Miskawayh is one of the greatest Iranian Muslim philosophers in the eleventh century. His views particularly on ethics are very famous and important. On the other hand, Thomas Aquinas is the greatest Christian theologian and philosopher in the thirteenth century. He has also many famous and interesting ideas regarding ethics. The study of these two scholars, as the representatives of Islamic and Christian philosophy respectively, will reveal their similarities concerning one of the most important sub-divisions of philosophy, that is, ethics. The goal of this article is to extract and explain their ethical views so that a common model of Islamic and Christian ethics might be identified which would be usable for all Muslim and Christian philosophers of the world.

Keywords: Ibn Miskawayh, Aquinas, ethics, happiness, pleasure, virtue, vice, evil

Druart'a göre, İslam'da bazı felsefi bir çalışmalar olmasına rağmen, henüz yapılacak çok sayıda öncü iş vardır. Bununla birlikte, önemli metinlerin tahkikli neşirlerinin yanı sıra hem argümanların analizleri hem de açıklama çalışmaları halen gereklidir. İslam kültüründe felsefenin tam olarak varlığıyla ilgili tartışılan konuların ince ayrıntılı farkındalığını içerecek şekilde Ortaçağ İslam'ındaki felsefeye dair bir derin anlama, en azından sadece bizim yalnızca felsefenin doğası ve rolü (ve belki sınırları) hakkındaki anlayışımızı geliştirebileceği söylenebilir (2006).

Müslümanlar arasında bu gelenek İbn Miskeveyh'te devam eder. Onun, daha çok Nikomakhos Etik'den etkilenen, [*Tahdîb al-Ahlâq*] (Reformation of Character) adlı eseri geleneksel düzeni ters yüz eder ve

ahlâkın, sistematik bir sunumu ile başlar, ancak ruh için reçete yazarak biter. Onun ilk bölümünde, nefsin kuvveleri ve bu kuvvelerin iyilik, mutluluk, faziletler ve reziletler üzerindeki etkisine dair bir çalışma ile bir temel ortaya koyar. Miskeveyh, mizacı ve insanın mükemmelliğini ve onun yöntemlerini tartıştıktan sonra, ayrıntılı bir şekilde iyilik ve mutluluğu inceler. O, eserinin dördüncü bölümünde adalet üzerine odaklanır ve beşinci bölümde sevgi ve arkadaşlığa değinir. En sonunda Galen ve Kindî'ye referansla ruh için ilaç sağlanır. Miskeveyh, burada ruhun farklı hastalıklarını öfke, ölüm korkusu ve üzüntü gibi analiz eder; onların sebeplerini ortaya koyar ve uygun tedaviyi önerir. Onun "Mutluluk Üzerine" olan eseri ağırlıklı olarak Fârâbî'ye dayanır ve tamamen "ruhun tedavisi" ile ilgilidir (Druart, 2006).

Güney İtalya'daki Napoli krallığında bulunan Roccasecca kalesinde Aquino kontu ailesinde doğan Thomas Aquinas (1225-74) Monte Cassino'nun Benedictine manastırında büyüdü. On dört yaşındayken tam bir Aristo doktrininin çalışıldığı yer olan üniversiteye, çalışmalarını tamamlamak için gönderildi. Burada o, yirmili yaşlarında katıldığı, Dominik tarikatından etkilendi. Büyük Albert'in etkisi altında Paris ve sonra Cologne da çalıştı ve 1251/2 de Paris'e döndü. Ardından Orvieto, Roma, Viterbo, tekrar Paris ve Napoli'ye yerleşti ve gününü sürekli yazarak ve meşgul bir şekilde geçirdi. Onun çalışmaları, Aristoteles üzerine çok sayıda çeviriler ve yorumları, teolojik yazı ve onun iyi tanındığı iki esas metni, The Summa Contra Gentiles (Kâfirlerin Hatalarına Karşı), misyonerler için bir ders kitabı ve 1266'da başlanan ve Ortaçağ sistematik teolojisinin en yüksek başarısı olarak kabul edilen, Summa Theologiae'yi içerir (Blackburn, 2005).

Thomas için teolojik erdemler, gayeleri Tanrı (nihai amaç) olan, diğer tüm erdemlerden fitri veya ilham kaynaklı (infused) olsun veya olmasın önceliklidir. Nihai amacın iradede olmasından önce zihinde var olması gerektiğinden ve nihai amacın (ultimate end) iradede umut ve hayırseverlik (diğer teolojik erdemler) sebebiyle olmasından dolayı bu bakımdan iman, umut ve hayırseverlikten önceliklidir. Umut, ilahi yardımla Tanrı'nın sonsuz ebedi iyiliğinin tadını çıkarmayı elde edeceğimize inandığımız teolojik erdemdir (ST II-IIae, qu.17aa.1-2). Diğer nesilde umut hayırseverlikten önceliklidir; fakat mükemmel düzende hayırseverlik hem umut hem de imandan önceliklidir. Gelecek hayatta Tanrı'nın ezeli görüşüne (the eternal vision of God) ulaşanlarda ne iman ne de umut kalırken hayırseverlik rızaya erenlerde (blessed) sürecektir. Erdem veya alışılmış biçim, ruha, Tanrı tarafından konmuştur ve bizi kendi rızası için O'nu sevmeye yönelir. Eğer hayırseverlik, iman ve umuttan daha mükemmel ise hayırseverlikle diğer erdemlerin eylemleri Tanrı'ya (nihai amaç) adanır (qu.23, a.8) (Audi, 2001).

Aristoteles'in özellikle Nicomachean Ethics III ve VI'daki öğretilerine dayanarak, Aquinas, gönüllülük, niyet, seçim ve müzakere konularına odaklanarak insan eylemlerinin ayrıntılı bir analizini sunar ve bir eylemin insana ait olabilmesi için bu özelliklerin mevcut olması gerektiğini savunur ve yaptığımız bir şeyin neticesi olarak başımıza geldiği söylenebilecek bir eylem ve insan olmayan bir hayvanın da aynı şekilde yapabileceği hapşırma veya seğirmek gibi bir eylemleri bunun dışında tutar. İnsan eylemleri, kendimize bu eylemleri ortaya koymak için bir neden gösterdiğimiz, sebepleri bu nedenle eylemimizin sonuçlarıyla ilintili olan değerlerdir. Aquinas, amaçlayabileceğimiz tüm tamamlayıcı hedeflerin ötesinde, bizim reddedemeyeceğimiz bir nihai amacın, mutluluğun olduğunu, ancak cehalet veya yetersizlikle onu elde etmede kendimize engeller koyabileceğimizi iddia eder. Ancak temel pratik ilke olan 'kötülükten sakın ve iyilik yap' hiç bir kimsenin görmezden gelebileceği bir şekilde bizim hepimizin içine yerleştirilmiştir. Bu pratik ilke ve ondan sonra gelen diğerleri, hukuk

felsefesinde modern tartışmalarda önemli etkisi olan Summa Theologie'de tam ve ayrıntılı bir doğal hukuk sistemi oluşturur (Honderich, 2005).

Sırasıyla İslam ve Hıristiyan felsefesinin temsilcileri olan İbn Miskeveyh ve Aquinas'ın ahlâk görüşlerini açıklamak, onların paylaştığı ahlâkî görüşleri iyi anlamaya ve dünyadaki tüm Müslüman ve Hıristiyanlar için kullanışlı olan bir ortak ahlâk modeli oluşturmada yardım edecektir.

Bu makale bir kütüphane araştırmasıdır ve araştırılan ana başlıklar şunlardır: Fitrî ve kazanılmış ahlâk, insanlığın orijinal doğası, erdem ve ahlaksızlıklar, hazlar ve çeşitleri, mutluluk ve çeşitleri, "Tanrı" ve "mutluluk", "ölçülülük" ve "dört temel erdem" ve kötülük problemidir.

İBN MISKEVEYH'İN AHLÂKÎ GÖRÜŞLERİ

Ahlâk, bir insanın ruhunda bazı eğilimlerin sadece iyi eylemlerin böyle bir ruhtan çıkması için oluşturulduğu bir yöntem ve metottur. Ahlâk en soylu bilimlendendir; çünkü her bilimin soyluluğu kendi konusuna dayanır ve ahlâkın konusu, yaratıkların ve konuların en soylusu olan insanın ruhudur. İnsan kendisini mükemmelin engelleri ışığında maddi arzularını ruhi çaba ile temizleyebilir ve kendisini gerçek kayboluştan, yani kendi kendini kayıptan kurtarabilir. Ahlâkî öğretiler ışığında, bir insan kötülükten ve zulümden sakınır ve erdem ve mutluluğu elde ederek öyle bir dereceye ulaşır ki o, saflığın ve meleklerin arkadaşı olur ve ilahi cömertliğe mazhar olur (Ibn Miskawayh, 1992).

FİTRİ VE KAZANILMIŞ AHLÂK

İçten eğilim, düşünme ve tahmin olmaksızın bir kişiden bir eylemin çıkmasına sebep olan durumla ilişkili ruhtur. Miskeveyh bu eğilimi iki türe ayırır; insanın doğasından ve huyundan kaynaklanan doğal eğilim, bazı insanların küçük bir olaydan dolayı doğal olarak sinirlenmesi veya heyecanlanması gibi. Bu insanlar doğal olarak korkak, heyecanlı ve serttirler. Kazanılmış eğilim, ruhta huy tekrarından dolayı oluşur. Bu başlangıçta düşünme ve zorlukla ortaya çıkar, fakat tekrar ile gitgide içten eğilim haline gelir (Ibn Miskawayh, 1992).

İbn Miskeveyh bir kimsenin ahlâkının eğitim ve öğüt ile değişeceğine inanır. Bu değişim bazen hızlı bazen yavaştır.

Ahlâkın değişmez olması akıl ve vicdana aykırıdır; çünkü eğer biz böyle bir şeye inanırsak, sonra biz çocukları ve gençleri eğitebilirliğimizi reddetmemiz ve toplumda eğitim ile ilgili tüm stratejileri faydasız olarak görmemiz ve en sonunda insandaki ayırım yeteneğini etkisiz ve kullanışsız olduğunu bilmemiz gerekir (Ibn Miskawayh, 1992).

İNSANIN ORİJİNAL DOĞASI

İbn Miskeveyh, Aristoteles'in teorisi olan, her eğilimin/mizacın değişebilir olduğunu değişebilmenin yaratılış ile bağlantılı olmadığını, dolayısıyla eğilimin de yaratılıştan kaynaklı olmadığını kabul eder. Değişken tabiatlı kötü kişiler bile eğitimden dolayı erdeme ulaşabilir; öğüt ve eğitim insanın tüm eğilimlerini dönüştürebilir ve değiştirebilir. Fakat böyle bir değişim ve değişebilme bazı insanlarda hızlı olurken diğer bazılarında yavaş gerçekleşir (Ibn Miskawayh, 1992).

ERDEMLER VE AHLAKSIZLIKLAR

İnsan ruhu üç farklı güce sahiptir: Birinci güç; işlerin doğruluğunu ayırt etme ve düşünme ile ilgili rasyonel güç olarak söylenen güç ve onun bedendeki aracı beyindir. İkinci güç; öfke gücü olarak söylenen öfke, korku, cesaret ve hâkimiyet vs. ile ilgili olandır ve onun bedendeki aracı kalptir. Şehvet ve yeme, ikamet etme, evlilik ve şehevî olarak bilinen diğer duyuşal hazlarla ilgili olan üçüncü güç şehevî güçtür ve onun bedendeki aracı karaciğerdir. Bu güçlerin her biri mizaca, alışkanlıklara ve eğitime uygun olarak güçlenir veya zayıflar. Eğer rasyonel gücün eğilimi makul seviyede ise ve o doğru bilimlere ulaşmışsa bilginin erdemi ve onun sonucu olarak hikmet oluşacaktır. Eğer şehevi gücün eğilimi makul seviyede ise o rasyonel güce teslim olmuşsa ve o maddi istekleri içermiyorsa iffet erdemi ondan çıkar. Eğer öfke gücü uygun ve hak eden olursa ve o rasyonel güç ile beraber olursa yiğitlik erdemi ortaya çıkar. Bu üç gücün ürün ve sonucu, erdemlerin mükemmeli olan adalet olarak söylenen dördüncü erdemdir (Ibn Miskawayh, 1992).

HAZLAR VE ÇEŞİTLERİ

İnsanlar kendi fiziksel ihtiyaçlarını tatmin etmek için özel hazlara ve acılara sahiptirler ve insanlardaki hazlar, aslında acıları kaldırmak içindir. İnsan susuzluğunu veya açlığını su içme ve yemek yeme ile giderir ve böyle bir giderme onda bir haz meydana getirir. Bu nedenle, insanlardaki hazlar acının tedavisi için ilaç gibidirler ve sonra bir kimse onların uygun miktar ve niteliğine dikkat etmelidir; onlardaki ölçsüzlük insanı diğer acılara, hastalıklara ve en sonunda ölüme götürür (Ibn Miskawayh, 1992).

İnsanın bazı hazları şehevi ve öfke güçlerinden çıkan duyuşal hazlardır ve insan onları hayvanlarla paylaşır. Böyle hazlar arızî ve geçicidirler ve onlardaki aşırılık bazen acıya sebep olur. Bu çeşit hazlar insanın doğası ile uyumlu olduğundan insanlar için çok arzu edilenlerdir. Yeme, uyuma, evlenme, kin, başkanlık vs. gibi böyle hazlar duyuşal hazlardandır (Ibn Miskawayh, 1992).

İnsanlığa özgü olan hazların diğer bölümleri aklı hazlardır. Bu çeşit hazlar doğuştan, kalıcıdır ve onların tekrarı sadece insanı rahatsız etmez üstelik çok ve derin bir haz verir. Böyle hazlar, insanın doğal arzularına karşı olduklarından dolayı, onlara dikkat etme ve onları isteme sabır, pratik ve dinî emirleri kullanmayı, iyi insanları ve aile rehberliğini gerektirir. Buna rağmen aklı hazlar en yüksek ve yüce hazlardır ve birçoğu ile insan birçok acıyı hoş karşılar ve hazlara ulaşma yolunda duyuşal hazlardan kaçınır (Ibn Miskawayh,1992).

MUTLULUK VE ÇEŞİTLERİ

Genel olarak her varlığın mutluluğu, yaratılmış olduğu özel amacı gerçekleştirmek olduğu söylenebilir. İbn Miskeveyh, insanın mutluluğunun sebeplerinin neler olduğu sorusuna cevap olarak üç farklı teori ortaya atar:

1) Duyuşal Hazlar Teorisi: Epikürlere atfedilen bu teorinin temelinde insanın asıl amacı duyuşal hazlara ulaşmaktır. Bu teoriye göre arzu edilen erdem ve büyük mutluluk duyuşal hazlardır ve insanın tüm güçleri bu hazlar için yaratılmıştır hatta zihinsel güçler, hafıza ve hayal, bu hazların kavranması ve tanımlanması ve onları daha iyi elde etmek için yaratılmışlardır.

İbn Miskeveyh, bu teoriyi cahil insanlara atfeder ve onun geçersiz bir teori olduğunu düşünür ve bu düşüncenin insanın doğasıyla uyumlu olduğu için birçok insanın onu takip ettiğini ve hatta onun takipçileri ibadet, dua ve cenneti daha fazla haz için gerekli olan faydalı işler olarak gördüklerini söyler. İbn Miskeveyh, duyusal hazların çoğunlukla acı ile hem dem olduğunu ve acının bertaraf edilmesinden başka bir işe yaramadığını, onları yerine getirmenin insan için ne mutluluk ne de erdem getirdiğini; çünkü meleklerin ve diğer Tanrı'ya yakın olanların bu gibi hazlardan arınmış olduklarını, bu hazların insan ve hayvan tarafından paylaşılan ortak hazlar olduklarını ve insanla karşılaştırıldığında birçok hayvanın bu hazlardan çok daha fazla zevk aldığını ileri sürer (İbn Miskawayh, 1992).

2) Ruhsal Mutluluk Teorisi: Bu teorinin savunucuları Pisagor, Hipokrat ve Eflatun gibi Aristoteles'ten önceki bilgiler insanın mutluluğunu ruhun mükemmel olmasında ve hikmet, yiğitlik, iffet ve adalet gibi erdemleri ruhta yerine getirmenin, beden mükemmel olmamasına ve hastalıklarla mücadele ediyor olmasına rağmen, kişiyi mutlu yaptığına inanırlar. Bu bilgiler ruhun dışında olan fakirlik, güçsüzlük, zayıflık ve diğer benzer sorunları insanın mutluluğu için zararlı olarak görmediler (İbn Miskawayh, 1992).

İbn Miskeveyh, bu teoriyi reddeder çünkü bu teori sadece insanın bir yönüne yani ruhuna dikkat eder ve diğer yönünü yani bedenini görmezden gelir.

3) Ruhun ve Bedenin Mutluluğuna Dair Teori: Bu teorinin savunucuları, onlardan biri Aristoteles, insanın mutluluğunun ruh ve beden mükemmeliğinde olduğuna inanırlar. Onlar, ikinci grubun aksine, mutluluğu elde etmenin bu dünyada da mümkün olduğunu öne sürerler. Bu teorinin takipçileri beden sağlığı, yönelim ve ölçülülük, zenginlik, iyi ün, işlerde başarı, inançların doğruluğu, ahlâkî erdemler ve değerli davranış gibi şeyleri mutluluğun bir parçası olarak düşünürler ve nihai mutluluğun ruh ve bedenle ilgili tüm mükemmeliğin başarılması ile elde edildiğine inanırlar (İbn Miskawayh, 1992).

İbn Miskeveyh, bu üçüncü teoriyi tasdik eder ve bu teorinin insan ve onun varoluş yönleri için kapsamlı bir görüşe dayandığını düşünür.

THOMAS AQUINAS'IN AHLÂK HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Erdem ahlâkı, Aquinas'ın ahlâk öğretisinin ve onun insan doğasının karakteristik kapasiteleri ve başarıları hakkındaki düşüncesinin merkezi olduğu gittikçe kabul edilmektedir (MC Evoy, 2006).

Aquinas, ahlâkı iki temel başlıkta değerlendirir: Birincisi; insanın nihai amacı, ikincisi ise bu amacın nasıl kazanılacağı veya kaybedileceğidir. (Kretzmann ve Stump, 1998).

"TANRI" VE "MUTLULUK"

Aquinas mutluluğun zenginlikte, şerefte, ünde ve şanda, güçte, bedensel yetenek, ruhtan gelen hazlar ve herhangi yaratılan iyide olmadığını söyler. Aquinas için, bununla birlikte, Tanrı'nın bizim kutsallığımızı oluşturduğu esas saygınlık, ilâhî doğanın aracısız görüsündedir. Mutlu, istediği her şeye sahip olan ve yersiz bir şey istemeyendir. Mutluluk son amacı elde etmektir. Mutluluğun özü zihni bir eyleme bağlıdır; mutluluk aslında zevk almaktır (McEvoy, 2006).

Aquinas'a göre, çoğu kez fark edilmeyen, insanların onun için var olduğu hakiki nihai maksat, mükemmel güzelliğin şahsında kişiselleştirildiği Tanrı'dır; insanların onunla var oldukları (bu hedefe ulaşmak için) nihai maksat yani mükemmel mutluluk ise, nihai maksattan zevk almaktır. Zevk alma,

sadece Aquinas'ın eylem olarak düşündüğü mutlu eden görü ile elde edilir. Mutlu görü her şeyin ilk sebebini düşünmeyi içerdiğinden o, her ne olursa olsun, aynı zamanda tüm bilginin ve anlayışın da mükemmelliğini ifade etmektedir (Kretzmann ve Stump, 1998).

Aquinas, insanın zorunlu olarak (genelde bilinçli olmamasına rağmen) her şeyi kendi nihai amacı için, mutluluk, istediğini ileri sürer (Kretzmann ve Stump, 1998).

Bizim nihai amacımız olan mutluluk, elbette sadece erdemlerin uygulanmasının konusu değildir. O sadece tüm güçlerimizin gelişimi ile elde edilebilir ve mutluluğu bu dünyevi terimlerle elde edilmesi söz konusu olduğunda, yüksek güçlerimizi gerçekleştirmeye dayanır ve düşük güçlerimizi etkin hale getirmeyi gerektirir (MacIntyre, 1998).

Aquinas, insanların nihai amacının yani insanların mükemmel mutluluğunun herhangi bir sonlu ve yaratılmış iyinin olamayacağını iddia eder, çünkü sonlu ve yaratılmış iyi sonunda ve tamamen insanın arzularını tatmin etmez. Sadece Tanrı bu iyi olabilir, Tanrı'nın varlığı ve iyiliği felsefi araştırma ile bilinebilir (MacIntyre, 1998).

Aquinas, insanın dünyevî yaşamı (sağlıklı beden ve ruh ve bir kısım şartlarla ilgili dünyevi mallar) süresinde umut ettiği koşullara bağlı mutluluk için arkadaşların aslında gerekli olduğunu çünkü bizim sevmeye ihtiyaç duyduğumuzu iddia eder (McEvoy, 2006).

Burada Aquinas, ondan önceki birçoğunun tecrübe ettiği gibi, dünyevi yaşamın dert ve mutsuzluğun önemini vurgular fakat o, mükemmel mutluluğa giden gerçek yolla ilgili başarılar ve tecrübeler değeri vermeyi ve tavsiye etmeyi seçer. Bilge bir şekilde o, bu hayatta elde edilebilir mutluluğu en iyide kusurlu olmak olarak görür, fakat bu benzetme anlamında bir mutluluk olduğunu, tam belirsiz olmadığını düşünür (McEvoy, 2006).

Aquinas'a göre, Mutlak Saadet veya nihai amaç Tanrı'nın kutsal görüşü ile elde edilir. Thomas Aquinas, mutlak saadetin bedensel veya maddesel haz veya zenginlik gibi şeylerde olmadığını fakat bundan ziyade insan tarafından elde edilebilir yüksek mutluluğun hakikati düşünmede olduğunu tartışarak mutluluğu ahlâk ve teorik erdemlerle ilişkilendirmeye çalışır (McEvoy, 2006).

Aquinas, aklî erdemlerin ahlâkî erdemler gibi insanın çabası ile kazanılabileceğini kabul eder. Bir yandan imanın yüce teolojik erdemleri, umut ve hayırseverlik/iyilik ile kazanılmaz fakat Tanrı tarafından aracısız verilir (Kretzmann ve Stump, 1998).

Aquinas Tanrı'nın gerçek iyi olduğuna ve bu sonucun savunulabilir olduğuna inanır (Davies, 2003). Aquinas için Tanrı'nın iyi olması, Tanrı dışında hiç bir şeyin arzu edilmez olduğu anlamına gelir. Birçok formunda iyilik, Tanrı'nın yaratıcı bir şekilde meydana getirdikleridir. Ve o fail sebeplerin kendi sebeplerini de meydana getirdiğini düşünür çünkü onların sebepleri kendilerini onlarda (onlar onların sebeplerinin eylemde ne gibi görüldüğü şeklindedir) açıklar, o Tanrı'nın, kendi çeşitli yollarında iyi olan şeylerin kaynağı olarak, iyi olduğu ve arzu edilir olan olduğu, çünkü iyi arzu edilen anlamına gelir, sonucuna ulaşır. O, yaratılmışların iyiliği O'nda onların sebebi olarak önceden var olduğundan dolayı Tanrı'nın iyi olduğunu ifade eder (Davies, 2003). Aquinas için hiçbir şey bir şekilde iyi bir şey olmadan var olamaz. Bu bağlamda olması gerektiği şekilde iyi olmasa bile gerçek olan her şey iyidir (Davies, 2003).

Aquinas'a göre, bize vahyettiği Tanrı otoritesini kabul ettiğimizden dolayı iman ilham kaynaklı bir erdemdir (Audi, 2001).

Aquinas, insanların akıllı hayvanlar olarak doğaları gereği yöneldiği, bunun için diğer şeylerin yapıldığı ve kendisinin başka amaç için aracı olmadığı nihai bir amacının olduğunu benimser. İyi eylemler bizi bu amacı kazanmaya yönlendirir. Onlar tamamlayıcıdır öyle ki onları yaparak biz bu amacı kazanan insanlardan oluruz (MacIntyre, 1998).

Bir eylemi ahlâken kötü yapan onun hareketinin, faili nihai amaca doğru değil de nihai amaçtan onu uzaklaştırmasıdır. Böyle bir sapma açıkça mantıksızdır ve Aquinas'ın insan eyleminin ahlâkî kötülüğüne dair analizi, onu (yani kötülüğü) esasen mantıksız olarak tanımlar çünkü mantıksızlık insan türünün ayırt edici özelliği olan akıllı kılan insanın özel potansiyellerini etkin hale getirmede bir engeldir. Bunda diğer yönlerde de olduğu gibi Aquinas'ın ahlâkî akıl merkezlidir (Kretzmann ve Stump,1998).

Aquinas'a göre, tüm insanların iyiliği, inzivaya çekilmiş bireyler tarafından kazanılamaz ve bunda iki sebep vardır. Birincisi, her bir aşamanın sorumluluklarını yerine getirebilsek bile, biz hayatımızın her aşamasında diğerlerinin yardımına ve arkadaşlığına ihtiyaç duyarız. İkincisi, her bir bireyin iyiliği başarması kişinin ortak bir hayatı, birlikte çalıştığı ve sürdürdüğü diğer bireylerin ortak iyiliği başarılmasından ayrılamaz (MacIntyre, 1998).

"İTİDAL" VE "DÖRT TEMEL ERDEM"

Aquinas'a göre, "Dört Temel Erdem" alışkanlıklar olarak anlaşılabilir ve şunlardır: Aklın iyi yönetme alışkanlığı genellikle basirettir; aklın şehveti kısıtlaması itidaldir. Korku gibi çabuk harekete geçen tutkulara rağmen aklın koruması cesarettir; aklın birinin bencillik eğilimine rağmen onun diğerleriyle ilişkilerini yönetmesi adalettir. Aquinas'ın normatif ahlâkî sadece kurallara değil erdemlere de dayanır; o, ilk olarak eğilimlerle ve sonra eylemlerle ilgilidir (Kretzmann ve Stump,1998).

Aquinas, dört temel erdemden olan basiretin diğerlerini yönetmesi gerektiğini gösterir. O, basiret olmadan itidal, cesaret ve adaletin bize ne, ne yapmamız gerektiğini söyleyeceğini ne de nasıl yapacağımızı söyleyeceğini; onların kör veya belirsiz erdemler olacaklarını söyler (Comte-Sponville,2003). Aquinas, sabır (fortitude) ve itidal(temperance) gibi Aristoteles'in erdemlerine önemli bir yer verir (Mautner, 2005).

Bir bireyin kendi iyiliğini kazanmak için yargıda ve eylemde bulunup bulunmaması o kişinin ne kadar karakter erdemlerini kazanıp kazanmadığı, ne kadar ölçülülüğün bedensel istekleri disipline edip etmediği ve eğitip eğitmediği, cesaretin zarar ve tehlikenin tehditlerine bedendeki tutkularımızın verdiği cevapları düzenleyip düzenlemediği, adaletin herkese görevini vererek diğerleriyle ilişkilerde iradeyi doğru bir şekilde düzenleyip düzenlemediği ve basiretin ortaya çıkan herhangi bir durumun parçalarıyla ilişkili pratik zekânın alıştırmasını yapıp yapmadığı ile ilgilidir. Aquinas diğer erdemlerin dağılımını bu dört erdemden parçaları veya yönleri olarak anlar. Sabrın alıştırmasında olan tahammül cesaretin bir yönüdür. Yalancılık adalette bir başarısızlıktır, çünkü birbirimize karşı sözlerimizde doğru olmayı bir borç olarak kabul ederiz (MacIntyre, 1998).

Erdemleri kazanmada kaçınılmaz olan şey doğru alışkanlık türüdür. Bu sadece erdemlerin kazanılabileceği ve sabit ve değişmez eğilim hale dönüşebildiği pratikle olur (MacIntyre,1998).

KÖTÜLÜK PROBLEMİ

Aquinas için çekilen acı yanılısama değildir. Bir insanın kör olması gibi bizim doğru olarak söylediğimiz şeyler bu anlamda tamamen gerçektir çünkü Aquinas, böyle bir şey söylemenin kendi gerçeğinde varlığı olan bir şeyi ifade etmediğini düşünür. O, körlük gibi bir şeyin olmadığını benimser, sadece göremeyen insanlar vardır.

Bir şey bizim orda olmasını beklediğimiz veya istediğimiz fakat orda olmadığından dolayı kötüdür. Aquinas, kötülüğün varlığını kesin gösteren bir yolun veya doğasının bir şekli olmadığını söyler. Bu yüzden, biz iyiliğin kesin yokluğunu kötülük terimi ile gösteririz. Ve o bunu çekilen acının Tanrı tarafından yaratılamayacağını, hiçbir şeyken yani yokken bir şey olmasını sağladığında (yarattığında), kötülüğün Tanrı tarafından üretilmeyeceğini ima etmek için alır (Davies,2003).

SONUÇ

Bu makaleden İbn Miskeveyh ve Aquinas'ın ahlâk alanında birçok benzer ve ortak görüşlere sahip oldukları çıkarılabilir. İnsanın eğilimleri değişebilir ve onlar bazı çevresel faktörlerle, özellikle alışkanlıklar ve tekrarlar değişebilir. İnsanın yaratılışının nihai amacı ile uyumlu bir şekilde ahlâkın nihai amacı, en mükemmel iyilik olan Tanrı'ya ulaşmaktır. İnsanın gerçek mutluluğu bu amaca ulaşmak ile sağlanır. İnsanın mutluluğunun göstergesi olan Tanrı'ya ulaşmaya insanı yönlendiren özellikler erdemler olarak düşünülür ve insanı bu amacı gerçekleştirmekten alıkoyan özellikler ahlaksızlık olarak düşünülür. Bu nedenle sadece erdemler insana mutluluğu getirebilir.

Dünyevî şeylerin bazı duyuşal ve yüzeysel hazlar meydana getirmesine rağmen, onlar asla insanı mutluluğa yöneltmezler. İnsanın mutluluğu, tüm güçlerinin ve yetilerinin etkin olduğu zamanda gerçekleşir. Mutluluk, insan bedenini ve ruhunu, bu dünyayı ve öteki âlemi içeren kapsamlı bir durumdur. En yüksek derecedeki mutluluğun öteki âlemde mümkün olduğu olgusuna karşın yüksek derecedeki mutluluk bu dünyada da mümkündür.

KAYNAKÇA

- Audi, Robert, *The Cambridge Dictionary of Philosophy*, 2nd edition, Cambridge University Press, Cambridge 2001.
- Beheshti, Mohammed - Abuja'afari, Mehdi - Faqih, Ali Naqi, *Theories of Muslim Scientist in Education and its Principles*, Volume:2, Tehran 2000.
- Comte - Sponville Andre, *A Short treatise on the Great Virtues*, (translated by Catherine Temerson), Vintage Press, London 2003.
- Davies, Brian, *Aquinas*, Continuum Press, London and New York 2003.
- Druart Thérèse-Anne, "Philosophy in Islam", *Medieval Philosophy*, (ed. A. S.

- McGrade), Cambridge University Press, Cambridge 2006, pp. 97-120.
- Honderich Ted, *The Oxford Companion to Philosophy*, Oxford University Press, 2nd edition, Oxford 2005.
- Ibn Miskawayh A., *Al-Havamel Va al-Shavamel*, Institute of Compilation, Publication and Translation, Cairo, 1949.
- Ibn Miskawayh A., *Tahzib al-Akhlaq va Tahrir al-A'raq (Purification of Morality and Refinement of Souls)*, Qom 1992.
- Kretzmann Norman - Stump, Eleonore, "Aquinas, Thomas", *Routledge*

- Encyclopedia of Philosophy*, Routledge Press, London and New York 1998.
- MacIntyre, Alasdair, "Aquinas's Critique of Education: Against His own age, Against Ours", *Philosophers on Education, New Historical Perspectives*, (ed. Amelie Oksenberg Rorty), Routledge Press, London and New York 1998, pp. 93-106.
- McEvoy, James, "Ultimate Goods: Happiness, Friendship, and Bliss", *Medieval Philosophy*, (ed. A. S. McGrade), Cambridge University Press, Cambridge 2006, pp. 254-275.